

De Ceret a les Valls d'Andorra (un itinerari pirinenc d'art modern)

Ermengol Puig
i Tàpies, professor
d'història i teoria de
l'art (Alt Urgell)

La considerable distància física entre la vila de Ceret i les Valls d'Andorra, ubicades als Pirineus, espai molt divers però amb personalitat pròpia, disminueix si la circumscrivim a relacions conceptuals.

Aquesta ponència no pretén cercar paral·lelismes; vol remarcar, pel que fa a l'evolució artística, les singularitats de cada part i les influències indirectes, de la primera respecte de la segona.

L'any 1910, un artista aventurer, Manolo (Manel Hugué), junt amb la seva esposa i dos companys més, quasi per casualitat, anaren a parar a la capital del Vallespir. Manolo afirmava que Ceret satisfia plenament l'objectiu de la comanda que els col·legues parisencs li havien fet: cercar un lloc, cap al sud, "on, al sortir de casa, no calgui el paraigua".

Dues realitats artístiques singularitzen la vila de Ceret: el sojorn d'artistes avantguardistes i el creixement del Museu d'Art Modern. L'arribada de Picasso, que hi romangué tres anys, i la de Braque i Gris, ànimes del cubisme, incrementaren el grup inicial. També hi anaren Picabia, Max Jacob... i els catalans Sunyer i Ramon Pitxot. Al club s'hi afegiren artistes de la zona: l'escultor Arístides Maillol, de Banyuls, i el paisatgista Terrús, fill d'Elna.

Així sorgí el que l'irònic Manolo, catalitzador del grup, batejà amb el nom de *la camarilla* (*côterie*), que de forma senzilla féu entrar Ceret en la història de l'art contemporani, i els seus habitants confraternitzaren amb gent, potser estrofolària, però, que estava revolucionant la plàstica del segle xx.

Una segona onada hi anà l'any 1916. Aquest cop es distribuïren pel Rosselló i el contacte amb la gent del país disminuí.

Per damunt de l'esperit comunitari anterior prevalgué la individualitat. Matisse, amb Derain i Marquet s'instal·laren a Cotlliure i amb colors expressius donaren renom al poble que els acollí.

A Ceret hi feren estada, entre d'altres, Soutine, Chagall, Masson, Tristan Tzarà, els espanyols Pau Gargallo, Apel·les Fenosa i el pintor

Pierre Brune, que, vingut de fora, quedà atrapat pel lloc i allà, 39 anys després, hi morí. L'aventura d'un museu s'inicià el 1948 i, com a tel·lo de fons hi planaven les conseqüències de les guerres (París, lentament, anava perdent la capitalitat de l'art contemporani).

El pintor Brune fou el propulsor d'una primera mostra. Havia reunit obres d'artistes, residents al Vallespir, que la crítica les havia considerat importants. Les donacions altruistes de Picasso i de Matisse foren les protagonistes.

Dos anys després, en l'antic convent dels Carmelites, s'hi adequaren sis sales per exposar-hi més obra. Al catàleg s'hi llegeix: "al visitant se li ofereix un conjunt d'obres signades amb els noms més grans de l'art contemporani o per altres artistes d'un talent segur entre els quals s'hi troben els mestres del demà." L'any 1953, per tercer cop, Picasso retornà a Ceret i feu donació de la sèrie ceràmica dedicada a la tauromàquia.

La capital del Vallespir, entre el museu i els artistes que hi acudien, estava de moda i esdevingué un lloc d'avantguarda. L'any 65, Dalí i Gala volgueren ser-hi presents. Un altre il·lustre visitant fou Ben (Benjamin Vautier), que donà part de l'obra cal·ligràfica, amb la qual mostrava el seu combat particular contra la centralització cultural. Un dels esllògans diu: *No hi ha poble sense cultura, ni cultura sense llengua*. Altres dels grans –Miró, Tàpies, Brossa...– també hi exposaren i engrandiren la col·lecció. L'exposició del moviment Support Surface omplí d'obra la vila de Ceret.

I així, de mica en mica, el museu consolidà la funció de nexa entre la zona del Midi, que encapçalava l'escena artística francesa del moment, i París, i s'estengué fins a Barcelona. La barreja es conegué amb el nom d'Escola de París (mai una denominació havia resultat tan indefinida).

A l'inici dels noranta es féu un pas transcendent. Després d'una rehabilitació, i amb l'objectiu que fos útil no sols per a la promoció històrica i cultural, sinó també, per a l'econòmica i turística, es construí l'actual Museu d'Art Modern de Ceret (MAMC). L'any 1993 François Mitterrand i l'alcalde Enric Sicre l'inauguraren oficialment. La labor d'una conservadora, Josefina Matamoros, i dels col·laboradors ha aconseguit situar-lo més enllà d'una referència del que succeí a Ceret durant el segle xx. L'han integrat, amb perfil propi, al circuit internacional de museus d'art.

Les Valls d'Andorra quan artísticament s'han mostrat més actives fou durant el romànic. Hi resten detalls gòtics d'interès i algunes taules barroques esplèndides. Des de llavors, fins a la segona meitat del segle xx, el que prevalgué fou l'atonía artística i la temàtica religiosa. Malgrat això, Josep Pla es precipità quan, l'any 1972, al llibre *Un petit món del Pirineu*, afirmà: "De pintura moderna feta per andorrans n'hi ha hagut ben poca, per no dir gens". Als anys trenta alguns pintors catalans hi feren estada. El més notable fou Joaquim Mir. Les obres que hi pintà (1932-33), per a alguns andorrans són un valor cultural i històric preeminent. Finalitzada la guerra espanyola, n'hi arribaren de nous. Viladomat s'hi refugià i d'altres (Sanvicens, Humbert...) hi feren estades curtes.

La següent onada, la dels anys seixanta, la de Sergi Mas, Carme Mas, Carme Massana, Francesc Galobardes... tot i el poc ajut institucional que tingueren, resultà més fructífera. L'impuls artístic coincidí amb el creixement econòmic i certes empreses i particulars iniciaren col·leccions o compraren obra. L'interès inicial se centrà en autors catalans del

segle XIX o d'inici del segle XX. Poc a poc, les preferències es modificaren i, amb la compra d'obres d'artistes andorrans i estrangers actuals, s'anà introduint la plàstica moderna.

Des del punt de vista governamental, el moment d'inflexió es produí als anys vuitanta. La promulgació, l'any 1981, del Decret de reforma de les institucions féu sorgir el primer Consell Executiu. Al Sr. Antoni Ubach Mortés se li assignà la conselleria de Cultura. No tardà gaire en crear-se el Servei de Promoció Cultural, amb la finalitat de dinamitzar i obrir nous camins plàstics. Entre les accions reeixides d'aquesta institució cal esmentar:

- La política d'intercanvis amb organismes estrangers. L'any 1984, Andorra acollí una mostra d'artistes gironins i, poc després, una altra de la Catalunya Nord. Recíprocament, al cap de cinc anys, artistes andorrans mostraren una col·lectiva a la Casa de Cultura de Girona. El crític i teòric del Grup A, Francesc Rodríguez, en el catàleg parla de la vitalitat que l'art andorrà experimentava.

- La Mostra d'Art, iniciada el 1988, anualment ha exposat obra plàstica dels qui han volgut participar-hi. Ha estat un bon instrument per al seguiment del gust artístic.

- L'any 1991, en vigílies del ingrés a l'ONU, s'inaugurà l'estructura que ha resultat cabdal per la promoció de les arts plàstiques: la "Sala d'exposicions del Govern". Ha propiciat un gran nombre d'exposicions i de catàlegs que conformen un valuós repertori.

- L'any 1995 s'iniciaren els Tallers d'art de la Massana. Han estat un projecte ambiciós. El crític d'art Pedro Sancristobal, director del museu Artium de Vitòria, en fou el primer comissari i, al País Basc, amb el títol de *Mostra d'Art Jove*, s'hi exposà l'obra de la primera promoció dels tallers.

Si repassem l'itinerari, des del punt de vista conceptual, veiem que en tot procés de renovació, un aspecte primordial, el moment cabdal de l'obertura d'Andorra a l'art contemporani es produí l'any 1984. Una extraordinària mostra de pintura europea contemporània en fou la causant. El promotor, per part del Govern, fou el conseller de Cultura i el comissari, el crític d'art Gerard Xuriguera, que amb un catàleg esplèndid i raonat, *Regard sur la peinture contemporaine (1945-1983)*, arrodoní l'exhibició.

L'any 1991, Antoni Ubach, ara com a conseller de la CASS, tornà a cridar a Xuriguera. Amb motiu del 25è aniversari de la Caixa Andorrana de la Seguretat Social, es convocà un *Simposi d'escultures a l'aire lliure* i s'encomanà al crític francès que presentés un projecte i, a continuació, se'l comissionà per la ubicació d'una escultura monumental, en cada parròquia, concebuda per autors de prestigi internacional. Encara constitueixen un singular atractiu de les Valls d'Andorra.

Un nou simposi, aquest cop *Homes de Ferro*, propicià la crida internacional de nous escultors per retre un record visual a la tradicional indústria ferreria del país. D'aquella convocatòria, amb la presència de Xuriguera, en sorgiren els autors de les sis escultures, (un d'ells andorrà, Jordi Casamajor) que delimiten el camí de la Ruta del ferro, itinerari que va des de la farga Rossell fins a la mina de Llorç que s'ha transformat en una passejada cultural molt freqüentada.

El darrer graó, del trajecte oficial andorrà, cap a la modernitat plàstica, ha estat la presència a la **Biennale di Venezia**. Perico Sancristòbal fou el comissari de la primera participació andorrana; la de l'any 2011. Les dues edicions següents les comissarià el crític Henry

Périer, historiador i especialista en art contemporani –de les darreres exposicions que organitzà la sala de Govern, ell presentà la de Viallat i la de Buffet–.

Els artistes que hi han participat han pogut experimentar com tot allò és una complexa teranyina construïda a partir de la infinita varietat que l'art aporta i on les obres individuals poden guanyar en significat.

Fins aquí dos trajectes ben diferenciats: durant un segle, el Museu de Ceret s'ha anat introduint al context internacional de l'art. Andorra ha aconseguit que artistes del país participin en mostres internacionals i visquin en directe el procés creatiu modern. L'avenç en bona part l'han propiciat el Servei de Promoció i la labor de Josep M. Ubach i Bernada, que sempre ha valorat, com a element fonamental, el bon mestratge.

En el darrer tram s'ha parlat de Gerard Xuriguera i d'Henry Périer. Els dos, per camins diferents, contactaren amb l'evolució de Ceret i amb el procés andorrà. Els dos, grans mestres, han estat seguidors i entranyables amics d'un dels personatges més distingits de l'art contemporani europeu, Pierre Restany, savi, profeta de l'art, infatigable viatger, amic dels artistes i definidor del corrent Nou realisme. Era fill d'Amèlie-les-Bains i això feia que, a la visió universalista que posseïa del fet artístic, hi reservés un lloc especial per a l'aventura artística ceretana, que sabé transmetre-la als deixebles. Només així s'entén el llegat que deixà al MAMC.

L'acció més èpica que aquest pensador entomà fou en moments de gran tensió i de disputa estètica. La capitalitat de París trontollava i Nova York excel·lia. El dramàtic final, segons explica Périer, es consumà a la Biennal de Venècia de l'any 1964. Davant els nous realistes francesos, defensats fins l'extenuació per Pierre Restany, el triomf i el reconeixement fou per al *combine-painting* del nord-americà Rauschenberg.

L'acció més afable d'aquest veí de Ceret la vaig viure a Ordino, on, acompanyat per Xuriguera, ens féu una inoblidable xerrada sobre el què és la realitat.